

Сніжко О.В.*

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВХОДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК

Статья посвящена теоретическим аспектам механизмов влияния иностранного капитала на национальную банковскую систему. Исследованы позитивные и негативные последствия иностранного проникновения в банковские системы трансформационных экономик.

Ключевые слова: финансовое развитие, национальная банковская система, иностранные банки, эффекты иностранного входа.

Стаття присвячена теоретичним аспектам механізмів впливу іноземного капіталу на національну банківську систему. Досліджено позитивні та негативні наслідки іноземного проникнення до банківських систем трансформаційних економік.

Ключові слова: фінансовий розвиток, національна банківська система, іноземні банки, ефекти іноземного входження.

The article is devoted to the theoretical aspects of mechanisms of foreign capital influence on the national banking system. The positive and negative effects of foreign bank entry to the banking systems of transformation economies are investigated.

Keywords: financial development, domestic banking sector, foreign banking, effects of foreign entry.

Постановка проблеми. Експансія іноземного капіталу викликала безпрецедентну інтеграцію банківських систем трансформаційних економік і розвинених країн. Стандартні індикатори зарубіжної присутності у банківській системі – частка активів під управлінням іноземних банків і число іноземних банків щодо загальної кількості банків, – істотно зросли майже в усіх країнах [1]. У ЦСЄ (за винятком Словенії) іноземні банки абсолютно домінують – частка їх активів становить понад 65 % сукупних банківських активів, а у семи країнах (Естонія, Литва, Словаччина, Албанія, Боснія і Герцеговина, Македонія, Хорватія) перевищує 90 %. Структура банківської власності у СНД переважно інша: за винятком Грузії, Киргизії, Вірменії й України, банківські активи зосереджені у місцевих банках, а явна присутність іноземних банків – порівняно незначна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтер-націоналізації банківської діяльності неодноразова виступала предметом докладних досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед закордонних досліджень слід виділити роботи таких авторів як Дж. Бонін, А. Верніков, Г. Войта, П. Вочел, Дж. Греф, П. Гупта, А. Деміргюч-Кунт, Д. Дікова, С. Дробишевський, Р. ДеХас, Дж. Карденас, С. Классенс, І.

* доктор економічних наук, доцент кафедри міжнародних фінансів Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Лендъел, Р. Ленсінк, Д. Матієсон, М. Померлано, Т. Трессель, Дж. Рольдос, А. Хандруєв, І. Хасан, Н. Хермес, Х. Хюїзінга та інші. Дана тематика є достатньо добре розробленою й у вітчизняній літературі. Дослідженню характеристик функціонування та ролі іноземного капіталу у банківських системах трансформаційних економік, у тому числі й України, присвячено чимало праць, авторами яких є, зокрема, О. Барановський, О. Білорус, О. Бутейко, А. Гальчинський, В. Геєць, І. Гольченко, О. Дзюблюк, М. Кириченко, М. Козоріз, А. Кузнецова, В. Литвицький, Д. Лук'яненко, В. Міщенко, А. Мороз, Я. Остапчук, В. Рисін, М. Савлук, Т. Смовженко, А. Шаповалов, Н. Шелудько та багато інших. Проте аналіз досліджень і публікацій свідчить про відсутність спільної оцінки впливу і ролі іноземної участі у банківській системі та недостатність теоретичних аргументів щодо характеристик такого впливу. Це вказує, що дослідження експансії іноземного банківського капіталу не можна вважати повним.

Мета статті – теоретичне дослідження механізмів впливу іноземного капіталу на банківську систему, виокремлення позитивних і негативних наслідків іноземного проникнення до банківських систем трансформаційних економік.

Викладення основного матеріалу. Сучасні характеристики транзитивних банківських систем значною мірою сформовані під впливом входження іноземних банків. Теоретичне обґрунтування ефектів цього впливу передбачає визначення характеру впливу іноземного капіталу на глибину, ефективність і вартість посередництва у приймаючій країні. Серед можливих механізмів впливу існує, на наш погляд, принаймні три найбільш важливих, по яких слід очікувати позитивних ефектів. Перший – рекапіталізація національних банківських систем і збільшення обсягу кредитування. В основі цього процесу - розрив у рівні капіталізації і ресурсної бази іноземних і місцевих банків. При створенні нової дочірньої фірми міжнародні банки безпосередньо постачають кошти на рекапіталізацію банківської системи. Банки з вищою капіталізацією розширюють пропозицію фінансових ресурсів, забезпечуючи основу для відродження внутрішнього кредиту. Додаткова пропозиція забезпечується іноземними посередниками, що входять шляхом придбання місцевих банків. Завдяки порівняльним перевагам в оцінці ризиків, іноземні банки покращують розміщення кредитів. Це розширює доступ якісних позичальників до фінансування та сукупне кредитування економіки. Важливу роль у цьому процесі відіграє кредитна поведінка іноземних банків. Як складова міжнародних банківських груп, вони реалізують загальну кредитну стратегію. Материнські банки встановлюють цілі кредитного росту для кожної дочірньої фірми і надають фінансування для підтримки ліквідності. Оскільки входження іноземних банків заміщує транскордонне кредитування внутрішнім, загальний обсяг внутрішнього кредиту, отже, фінансової глибини зростає. Поглиблення за рахунок кредитів супроводжується поглибленням за рахунок депозитів. Депозити в іноземних банках є альтернативою втечі капіталу за кордон, тому присутність цих банків збільшує довіру до банківської системи і веде до розширення обсягу депозитів. У сукупності це визначає загальний результат іноземного входження – збільшення обсягу кредитних ресурсів в економіці та посилення стабільності їх джерел.

Другий механізм - стимулювання якісного розвитку національних банківських систем. Головний канал впливу – збільшення конкуренції з більш складними й ефективними іноземними посередниками. Відповідний механізм містить два ефекти – добробуту і переливу. Дія ефекту добробуту спонукає місцеві банки до скорочення витрат, зростання ефективності та розширення спектру фінансових послуг [2, с. 557]. В його основі – конкурентний тиск з боку іноземних посередників, який змушує місцеві банки поліпшувати якість банківських послуг, змінювати поведінку, відмовлятися від застарілих

банківських методів, щоб зберегти свою частку ринку. Зменшуючи ренту внутрішніх банків, іноземна присутність веде до скорочення загальних витрат, що звужує процентну маржу і здешевлює банківські послуги. Конкуренція місцевих та іноземних банків за якісних позичальників стимулює подовження термінів кредитів. Водночас конкуренція підштовхує процеси концентрації – злиття, поглинання, закриття слабких банків. Оскільки фінансова консолідація наближає банки до ефективного масштабу, цей процес додатково стимулює зниження вартості посередництва. Дія ефекту переливу прискорює впровадження передових методів банківської діяльності, сприяючи модернізації банківської системи. Цей ефект базується на прямій та опосередкованій передачі технологій. Прямий вплив проявляється у двох формах – передача матеріально-речовинних технологій (нові банківські продукти) і передача «м'яких технологій» (організаційні та управлінські методи). Основа непрямого впливу – ефект демонстрації кращої практики. Він поширюється на різні аспекти діяльності банків: корпоративна культура і прозорість діяльності, банківські продукти і технології, якість кредитного аналізу, обслуговування клієнтів, методи кредитування, страхування ризиків, реорганізація і реструктуризація банків, банківський менеджмент і кваліфікаційний рівень працівників. Ступінь впливу на банківську систему залежить від диверсифікованості каналів передачі нових технологій і продуктів, у тому числі форми входження іноземного капіталу, мобільності кадрів між іноземними і місцевими банками. Пряма й опосередкована передача технологій обох типів підвищує ефективність та якість місцевих банків. Використання іноземними банками нових фінансових продуктів і послуг, сучасних банківських технологій стимулює місцеві банки до впровадження аналогічних продуктів і засвоєння нових технологій, досконалішого управління активами. Перебудова функціонування банків на основі передового менеджменту і новітніх інформаційних технологій дозволяє покращити ефективність функціонування національної банківської системи, збільшуючи її конкурентоспроможність. Ці процеси додатково стимулюють зростання обсягів кредитування економіки, допомагають знизити вартість і розширити спектр якісних послуг.

Третій механізм – розвиток фінансового сектору через «імпорт» фінансової системи. Цей ефект має непрямий характер і пов'язаний з триваючим розвитком зарубіжних банківських систем і вимогами іноземних банків до фінансової інфраструктури приймаючої країни. Збільшення обсягів і диверсифікація фінансових послуг, запровадження фінансових інновацій у розвинених країнах супроводжується аналогічними процесами в тих країнах, де розміщені дочірні фірми відповідних міжнародних банків. У тенденції це сприяє реорганізації усієї фінансової системи приймаючої країни, а не лише банківської. Іноземні банки прискорюють розвиток місцевих фінансових ринків, зокрема, завдяки розвитку таких специфічних сегментів, як ринки деривативів, андеррайтинг акцій та облігацій, закордонне розміщення приватних емісій. Розвиток хеджових технологій управління процентним і валютним ризиком розширює страхування ризиків і покращує портфельну диверсифікацію. Впровадження інструментів хеджування стимулює розвиток ринків цінних паперів і міжбанківського ринку. Передача ноу-хау у сфері споживчого і корпоративного кредитування дозволяє покращити управління ризиком кредитних портфелів підприємств і домогосподарств. Регулярний аудит іноземних банків стимулює розвиток місцевих аудиторських компаній. Важлива сфера стимулюючого впливу іноземного входження – удосконалення фінансової інфраструктури: стандартів звітності, методів банківського нагляду і регулювання. Впроваджуючи нові і складні види діяльності та продукти, іноземні банки вимагають

поліпшення системи регулювання і нагляду в приймаючій країні. Імпорт пруденційного нагляду прямо стосується філій міжнародних банків: нагляд за їх діяльністю здійснюється на консолідованій основі [3, с. 13]. Завдяки «імпорту» фінансової системи, входження іноземних банків постає як чинник прискореного формування ринкових інститутів і механізмів, які ще мало розвинені або відсутні, розвитку конкурентного середовища. У сукупності означені ефекти покращують ефективність фінансового посередництва і прискорюють трансформацію банківської системи.

Дія цих ефектів впливу іноземного проникнення на розмір та ефективність банківської системи підтверджуються статистичним аналізом даних по 28 трансформаційних економіках. Оцінка взаємозв'язку основних показників діяльності банків (обсяги кредитів і депозитів, процентна маржа, накладні витрати) з рівнем активів іноземних банків свідчить: нарощування іноземної присутності веде до підвищення функціональних характеристик транзитивних банківських систем. Наприклад, залежність між іноземною участю та ефективністю банківської системи проявляється у динаміці чистої процентної маржі та накладних витрат. Зі зростанням присутності іноземних банків у банківських системах трансформаційних економік ці показники зменшуються. Це свідчить на користь ідеї про конкурентний тиск іноземних банків на місцеві. Теоретичне пояснення – важливість ефектів переливу та «імпорту» фінансової системи для менш розвинених країн, де потреби і можливості збільшення ефективності діяльності місцевих банків ширші. За вищого економічного розвитку дія цих ефектів скорочується, оскільки розрив між місцевими та іноземними банками менший, а ринки – конкурентніші. Для транзитивних банківських систем значимість фактору ефективності посилюється через спільну початкову проблему – відсутність досвіду діяльності банків за ринкових умов. Це пояснює, чому входження іноземного капіталу сприяло підвищенню якості банківської справи в трансформаційних економіках.

Вплив іноземного капіталу на розвиток банківських систем трансформаційних економік має неоднорідний характер і нелінійний прояв, а динаміка відповідних показників не є синхронною для кожної окремої країни. Статистично встановлено такі особливості у трансформаційних економіках [4, с. 459-462].

1. Існує відмінність у домінуючому характері впливу іноземної присутності на субрегіональному рівні. У країнах ЦСЄБ найбільш сильний взаємозв'язок іноземного капіталу з ефективністю банків (коефіцієнт кореляції для чистої банківської маржі – 0,937, для накладних витрат – 0,870), у країнах ПСЄ – з обсягом депозитів (коефіцієнт кореляції 0,817), у країнах СНД – з процентною маржею (коефіцієнт кореляції – 0,924).

2. Як правило, більша присутність іноземних банків супроводжується підвищенням рівня фінансового посередництва, однак стимулюючий вплив на обсяги кредитування приватного сектору припиняється після досягнення критичної межі іноземного проникнення у приблизно 85-90 %. Така залежність дозволяє припустити, що інтенсивність і характер впливу визначаються рівнем насичення банківської системи іноземним капіталом, а на рівень фінансової глибини крім зміни структури власності у банківській системі впливають інші фактори, які модифікують ефекти впливу іноземної участі. Зокрема, динаміка і стабільність процесу кредитування залежать від циклічних характеристик розвитку економіки, зовнішньоекономічних чинників, рівня концентрації банківської системи тощо. Зрештою, це може бути зумовлено характером діяльності іноземних банків у країнах-реципієнтах, що детермінується причинами, які спонукали їх до входження на ринок і підпорядкована меті отримання прибутку, а не інтересам розвитку фінансової системи приймаючої країни.

3. За таким критерієм як комбінація глибини й ефективності банківського посередництва та іноземного проникнення, трансформаційні економіки поділяються на чотири групи: країни з високим рівнем іноземного проникнення і високим рівнем фінансового розвитку (країни ЦСЄБ за винятком Словенії); країни з високим рівнем іноземного проникнення і низьким рівнем фінансового розвитку (Албанія, Румунія, Македонія, Сербія, Грузія, Киргизія); країни з низьким рівнем іноземного проникнення і низьким рівнем фінансового розвитку (Білорусь, Азербайджан, Таджикистан); країни з низьким рівнем іноземного проникнення і високим (Словенія) або середнім рівнем фінансового розвитку (Росія, Україна до 2008 р., Казахстан).

4. На практиці вплив іноземного капіталу здійснюється не одномоментно: між входженням іноземних банків і початком дії відповідних ефектів існує часовий лаг, тривалість якого становить приблизно три роки. Наявність лагу пояснюється двома обставинами. По-перше, у короткостроковому періоді витрати місцевих банків унаслідок конкуренції з іноземними банками ростуть. Для запровадження нових технологій діяльності та практики ризик-менеджменту потрібен час. Причому місцеві банки повинні спочатку понести додаткові витрати, щоб мати можливість надавати нові послуги, поліпшити якість існуючих послуг і продуктів та імплементувати нові методи операційної діяльності. Зниження витрат і розширення кредитування відбувається тільки у середньостроковому періоді. По-друге, через обмежене знання місцевого бізнесового середовища іноземним банкам потрібен час для освоєння ринку приймаючої країни. Доречно припустити, що одна з причин асинхронності між високим рівнем іноземної участі та рівнем фінансової глибини у країнах ПСЄ (Албанія, Румунія, Македонія, Сербія) і СНД (Грузія, Киргизія) - те, що лаг триває.

Характер впливу присутності іноземних банків на глибину фінансової системи різниться залежно від рівня фінансової розвиненості країни походження іноземного банку і форми, у якій надходить іноземний капітал. На ринку банківських послуг трансформаційних економік виокремлюється чотири категорії іноземних банків з неоднорідними конкурентними перевагами і відмінними моделями діяльності:

1) транснаціональні банки, що належать до найбільш фінансово потужних банків світу. Вони мають глобальний формат діяльності, а їх стратегія спрямована на верхні сегменти банківського ринку;

2) західноєвропейські банки, що переважно мають обмежені можливості для створення конкурентоспроможних мереж шляхом придбання у розвинених країнах. Вони здебільшого орієнтовані на регіональний формат діяльності й часто позиціонують себе як провідні банки у трансформаційних економіках;

3) іноземні банки, що представляють менш фінансово розвинені регіони. Вони орієнтовані на проникнення шляхом придбання дрібних банків, що знаходяться у скрутному становищі;

4) місцеві банки трансформаційних економік. Їх відмінна риса – невідповідність параметрам діяльності крупних західних банків.

У трансформаційних економіках іноземний капітал представлений переважно трьома останніми категоріями, але з різним ступенем присутності. Іноземні банки тяжіють до експансії у країни, що близькі географічно та історично. У ПСЄ іноземний капітал представлений більшою мірою другою категорією: скандинавські банки сфокусовані на країнах Балтії, італійські – Західних Балкан. Особливість країн СНД – значне банківське проникнення з інших трансформаційних економік: банки Казахстану важливі учасники банківських систем Таджикистану і Киргизії, банки Росії – Вірменії, Киргизії та України.

Причому іноземні банки з невеликого числа країн (Австрія, Італія, Швеція) володіють найбільшими (топ-три) банками в багатьох транзитивних банківських системах і є основним джерелом внутрішнього кредитування національної економіки, особливо в країнах ЦСЄ.

Головна форма присутності іноземного капіталу у банківських системах трансформаційних економік – дочірні іноземні банки. Вони входять на ринок шляхом поглинання місцевих банків і створення нових. Іноземний капітал представлений також портфельними інвесторами, які здійснюють усе більш значні придбання часток у банках СНД. Вплив кожного з методів іноземного входження на банківську систему приймаючої країни у короткостроковому періоді істотно відрізняється. Новостворені дочірні іноземні банки отримують доступ до нових технологій і методів ризик-менеджменту від самого початку. Відсутність досвіду роботи на новому ринку змушує їх витрачати більше часу і зусиль на отримання ринкової частки. Банки, утворені шляхом злиттів і поглинань мають пройти реструктуризацію, щоб оновити методи діяльності і перейти на операційну модель міжнародної банківської групи. Портфельні інвестиції у банківській системі, здійснювані небанківськими іноземними фінансовими інститутами, не пов'язані з відповідним досвідом банківської діяльності. Як наслідок, продаж місцевих банків непрофесійним іноземним інвесторам поглиблює проблеми функціонування транзитивних банківських систем. Через означені відмінності країни з відносно високою часткою якісних іноземних банків у загальному об'ємі банківських активів, мають порівняно гнучкіші та розвиненіші банківські системи, ніж країни, де частка іноземної участі у банківській власності низька або представлена портфельними інвестиціями і банками неналежного рівня якості.

Потенційно сприятливі ефекти іноземної присутності для національної банківської системи значною мірою залежать від рівня економічного і фінансового розвитку приймаючої країни, оскільки саме цей рівень визначає характер впливу іноземних банків на поведінку місцевих банків. В економіках з низьким рівнем фінансової глибини і сегментованими ринками, конкурентний тиск від входження іноземних банків обмежений. На таких ринках іноземні банки зацікавлені обслуговувати тільки частину попиту на фінансові послуги (експортне фінансування, фінансовий лізинг) і специфічні групи клієнтів (міжнародні компанії, орієнтовані на експорт крупні внутрішні компанії), що найбільш прозорі і менш ризиковані, тоді як фінансові послуги іншим категоріям клієнтів обмежені. Ще більше вплив на поведінку місцевих банків скорочується, якщо вони початково сконцентровані на обслуговуванні інших ринкових сегментів (інсайдерське кредитування, споживчий кредит, кредитування малих і середніх підприємств). Дворівнева сегментація банківської системи обмежує позитивний вплив іноземного капіталу. Низький конкурентний тиск дозволяє місцевим банкам уникати збитків, перекладаючи витрати на клієнтів. Тому за нижчого рівня економічного розвитку входження іноземних банків у короткостроковому періоді веде не до зниження, а до зростання маржі. Ці ефекти подовжують часовий лаг. Позитивний вплив іноземного входження на функціонування внутрішньої банківської системи може проявитися лише в довгостроковому періоді, коли конкуренція з іноземними банками скоротить роль сегментації ринків, зменшить маржу і витрати. Ці відмінності пояснюють, чому функціональні характеристики фінансового посередництва країн з високим рівнем іноземної присутності (Албанія, Грузія, Румунія, Киргизія, Вірменія) майже аналогічні відповідним характеристикам країн з низькою участю іноземних банків (Білорусь, Азербайджан, Таджикистан).

Зворотною стороною нарощування присутності іноземних банків є паралельне скорочення питомої ваги національного капіталу у банківській системі. Значний масштаб

іноземної участі у транзитивних банківських системах піднімає питання про негативні ефекти входження іноземних банків. Такі потенційні ефекти стосуються широкого спектру характеристик функціонування фінансової системи – стійкості місцевих банків і стабільності фінансової системи, у тому числі волатильності сукупного кредитування і цін активів, чутливості до грошово-кредитної політики, зміни функціональних характеристик і ролі місцевих банків.

Входження іноземних банків послаблює позиції місцевих банків у національній банківській системі. Суттєві відмінності у вартості ресурсної бази, спектрі та якості фінансових послуг, рівні конкурентоспроможності ведуть до заміщення місцевих банків іноземними. Ця тенденція не є абсолютною: місцеві банки базують свої кредитні рішення на кращому розумінні місцевого бізнесового середовища і вищій інформованості про місцеві компанії. Проте завдяки конкурентним перевагам іноземні банки витісняють місцеві з ринку найбільш прибуткових послуг і відбирають корпоративних клієнтів з найвищим кредитним статусом. Витіснення місцевих банків із традиційних для них сегментів фінансового посередництва, переміщує їх до більш ризикових секторів і більш ризикових клієнтів, збільшуючи загальний рівень ризиків банківських портфелів. Оскільки при цьому звужується їх депозитна база через перетік клієнтів до якісніших іноземних банків, серед місцевих банків зростає кількість банкрутств. Припинення котирування поглинених і збанкрутілих банків знижує капіталізацію і ліквідність місцевих фондових ринків. У підсумку іноземні банки розширюють контроль над фінансовими потоками і платоспроможністю національної банківської системи, отримуючи можливість впливати на характер і пріоритети фінансового та економічного розвитку.

Діяльність іноземних банків модифікує модель фінансування ділової активності, зокрема, структуру кредитування. Стратегічний зсув активності іноземних банків у трансформаційних економіках - перехід від концентрації на фінансових послугах своїм міжнаціональним корпоративним клієнтам до зростання кредитування місцевих економічних агентів. Специфіка полягає в тім, що при загальній важливості кредитів малому і середньому бізнесу, іноземні банки фокусуються на прибутковішому споживчому та іпотечному кредитуванні, тоді як головною сферою кредитування місцевих банків залишається національний підприємницький сектор. Така структура кредитування ініціювала розвиток кредитного буму у трансформаційних економіках у першому десятилітті XXI ст. Зростання внутрішнього кредиту набувало переважно форми кредитування домогосподарств і було найбільш властиве новоствореним іноземним банкам. Частка кредитів домогосподарствам 2007 р. у країнах ЦСЄ становила 21-26 % ВВП проти 5-7 % ВВП у 2000-2001 рр., сягаючи в окремих випадках 40 % ВВП (Естонія, Латвія, Хорватія) [1]. Зв'язок між структурою кредитного портфеля і типом банківського капіталу вказує також на деформації моделі кредитування національної економіки. Маючи менший зв'язок з економікою приймаючої країни, ніж національний банківський капітал, іноземні банки здатні зменшувати кредитування малоприбуткових і низьколіквідних, але стратегічно важливих секторів економіки. У підсумку внутрішні позичальники позбавляються рівного доступу до фінансових ресурсів, а розвиток національної економіки зазнає фінансових обмежень з боку банківської системи. За таких умов вигоди економіки від нарощування кредитування є уявними, адже реальний позитивний економічний ефект можливий лише при ефективному розміщенні довгострокових ресурсів на інвестиційні цілі.

Надмірна присутність іноземних банків різко збільшує вразливість трансформаційних економік до несприятливих економічних шоків і є істотною передумовою формування

системної нестабільності. Теоретично, присутність іноземних банків сприяє фінансовій стабільності у приймаючій країні: вони збільшують ємність банківської системи та її здатність до поглинання шоків. Вища капіталізація та якість активів, доступ до світових і материнських фінансів, краща диверсифікація ризику зменшують чутливість іноземних банків до ендогенних шоків і динаміки бізнес-циклу приймаючої країни. Тому під час фінансових стресів кредитування економіки іноземними банками у тенденції є стійкішим, ніж внутрішній кредит місцевих банків. Це посилює функціональну стійкість фінансової системи. Крім того, оскільки іноземні банки здатні поглинати місцеву втечу капіталу в межах внутрішніх фінансових ринків, стримуючи відтік капіталу через платіжний баланс, їх діяльність стабілізує валютний курс і процентні ставки. Зрештою, іноземні банки здатні забезпечити підтримку відновлення капіталу банківської системи, втраченого внаслідок кризи.

Однак іноземні банки входять у ненасичені і менш ефективні фінансові системи, щоб реалізувати свої конкурентні переваги. Потенціал прибутковості у трансформаційних економіках вищий проти розвинених країн, тому завоювання ринкової частки і розширення кредитування – пріоритетна стратегія іноземних банків. Швидка кредитна експансія має негативні макроекономічні наслідки, що зростають у разі зарубіжної фінансової підтримки іноземних банків. Їх орієнтація на отримання ринкової частки, посилює ризик розвитку фінансової нестабільності. Кредитна політика іноземних банків, що базується на цілях кредитного зростання, визначеного міжнародною банківською групою, веде до надмірного кредитного буму, особливо, якщо цілі цього зростання не відповідають темпам розширення внутрішньої депозитної бази. У ХХІ ст. зростання кредиту у трансформаційних економіках перевищувало зростання депозитів, у тому числі за рахунок дочірніх іноземних банків, що залучали фінансування від материнських груп (Болгарія, Румунія, країни Балтії). Швидке зростання кредитів домогосподарствам сприяло зростанню дефіциту поточного рахунку та інфляції цін активів [5].

Висока присутність іноземних банків визначає накопичення валютних дисбалансів у транзитивних банківських системах, насамперед через високий ступінь доларизації кредитів. Іноземні банки використовують валютне кредитування, щоб нейтралізувати вплив внутрішньої макроекономічної нестабільності. Місцеві банки починають ширше залучати ресурси в іноземній валюті на міжнародних фінансових ринках і збільшують валютне кредитування внутрішніх позичальників. Висока частка кредитів в іноземній валюті без відповідних валютних доходів у позичальників є потенційним крупним ризиком. Макрофінансові шоки різко збільшують кредитний ризик, особливо при послабленні національної валюти. Зміни обмінного курсу змінюють вартість чистих активів у національній валюті, наражаючи на ризик не тільки банки, а й корпоративних позичальників і домогосподарства. Оскільки зовнішня фінансова лібералізація посилює коливання валютного курсу, то при нестійкій позиції банків на валютному ринку курсові коливання різко погіршують їх баланси. Перенесення банками валютного ризику на клієнтів веде до заміщення цього ризику кредитним. У підсумку валютний ризик стає істотним і незалежним джерелом нестабільності. Коли високий рівень зарубіжних запозичень і валютні дисбаланси – характерна властивість економіки, різко зростає ризик розвитку «катастрофічних» банківських криз, які супроводжуються валютними кризами і пов'язані з руйнуванням режиму обмінного курсу, зокрема, фіксованого або керованого. Цей ефект пояснює механізм розвитку фінансової кризи в Україні у 2008 р.: 50 % кредитів, наданих в економіку у 2006-2008 рр., було деноміновано в іноземній валюті [6, с. 117].

Важливий аспект значного іноземного проникнення - взаємозв'язок між наслідками входження іноземних банків і розвитком ділового циклу. Переваги залучення іноземного

банківського капіталу, пов'язані з диверсифікацією джерел фінансування, спрацьовують лише у разі, якщо кон'юнктурні цикли приймаючої країни і країни походження іноземних банків не співпадають. Враховуючи, що шоки можуть поширюватися як на галузь чи економіку окремої країни, так і на групу країн, не можна очікувати значних вигод від диверсифікації фінансування, якщо іноземні банки належать до одного регіону з приймаючою країною або до економік з аналогічною структурою виробництва [7, с. 72]. У цьому разі макроекономічні шоки з країни походження автоматично передаються до приймаючої країни. Ризики системної нестабільності зростають, коли незначна кількість іноземних банків має високу ринкову частку (як наприклад, Чехія, Литва, Естонія, Болгарія, Боснія і Герцеговина). Концентрація зарубіжної власності в найбільших банках посилює їх вплив на макроекономічну і фінансову стабільність. Банківська система стає вразливою до шоків, на які наражається не тільки країна походження іноземного банку, а й власне материнський банк. У підсумку шоки в будь-якій країні, де діють дочірні фірми банківської групи починають впливати на пропозицію кредитів з боку банків цієї групи. Як наслідок, підвищується чутливість банківської системи до зовнішніх шоків: іноземні банки є передатним механізмом міжнародної нестабільності до національної фінансової системи.

Висновки. Проведений аналіз показує, що зв'язок між іноземним проникненням до банківської системи і рівнем фінансової глибини визначається такими факторами, як часовий лаг між моментом входу іноземного капіталу і моментом початку його впливу, якість іноземного банківського капіталу і форма його проникнення, рівень економічного і фінансового розвитку приймаючої країни. Попри істотний позитивний вплив іноземного проникнення на характеристики розвитку національних банків, воно пов'язане також з істотними негативними ефектами. Для трансформаційних економік особливого значення набувають такі негативні тенденції як витіснення місцевих банків з ринку банківських послуг, модифікація моделі кредитування економіки, зростання ризиків місцевих банків і формування системної нестабільності. Національна банківська система - невід'ємний елемент державного суверенітету, тому іноземний контроль небажаний з огляду на негативні наслідки для фінансової безпеки країни. Це визначає потребу у модифікації стратегії залучення іноземного капіталу до банківської системи України. Оптимальність стратегії залежить від обраних механізмів розвитку внутрішньої банківської системи. Набуття конкурентних характеристик національною банківською системою задається рівнем конкурентоспроможності її окремих банків. Тому основна стратегічна вимога політики залучення іноземного капіталу – внутрішня консолідація національних банків має передувати іноземному проникненню.

Список використаних джерел

1. Structural and institutional change indicators / Європейський Банк Реконструкції та Розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com>.
2. Lensink R., Hermes N. The short-term effects of foreign bank entry on domestic bank behaviour: Does economic development matter? / R. Lensink, N. Hermes // Journal of Banking & Finance. – 2004. – Vol. 28. – P. 553–568.
3. Mathieson D.J., Roldos J. The Role of Foreign Banks in Emerging Markets / Paper prepared for the IMF-World Bank-Brookings Institution Conference on Financial Markets and Development, 19–21 April / D. J. Mathieson, J. Roldos. – New York. – 2001. – 30 p.
4. Сніжко О.В. Фінансовий розвиток трансформаційних економік: структурно-функціональний аналіз: монографія / О. В. Сніжко. – К.: Київ. університет, 2009. – 815 с.

5. De Haas R., Van Lelyveld I. Foreign banks and credit stability in central and eastern Europe, panel data analysis / R. De Haas, I. Van Lelyveld // *Journal of Banking & Finance*. – 2006. – Vol. 30 (№ 7). – P. 1927–1952.
6. Бюлетень Національного банку України / Щомісячне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – № 12/2008 (189). – Грудень 2008. – 166 с.
7. На пороге 21 века. Доклад о мировом развитии 1999/2000года / Всемирный Банк. – М.: Весь мир. – 2000. – 278 с.